

Port. v

CB

13119

AMBT EN PERSOONLIJKHEID

REDE BIJ DE OVERDRACHT VAN HET
RECTORAAT AAN DE VRIJE UNIVER-
SITEIT, OP DEN 20STEN OCTOBER 1917

DOOR

Dr. P. A. E. SILLEVIS SMITT

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER THEOLOGIE

J. H. KOK — 1917 — KAMPEN

AMBT EN PERSOONLIJKHEID

REDE BIJ DE OVERDRACHT VAN HET
RECTORAAT AAN DE VRIJE UNIVER-
SITEIT, OP DEN 20STEN OCTOBER 1917

DOOR

Dr. P. A. E. SILLEVIS SMITT

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER THEOLOGIE

J. H. KOK — 1917 — KAMPEN

*Hoogeerzame Heeren Directeuren onzer Vereeniging,
Hoogachtbare Heeren Curatoren dezer Hoogeschool,
Hooggeleerde Heeren Hoogleraren,
Zeergeleerde Heeren Doctoren in onderscheidene
Wetenschappen,
Weleerwaarde Heeren Bedienaren des Woords,
Weledele Heeren Studenten,
En voorts gij allen, die van wat naam of rang ook,
herwaarts opkwaamt, om deze plechtigheid met
Uw tegenwoordigheid te vereeren,
Zeer geachte en zeer gewenschte Toehoorders!*

Temidden van de oorlogswoede, die ook na drie jaren van moorddadige vernieling, nog voor geen redelijke bezinning kon plaats maken, gaat van twee imposante machten de poging uit, om tusschen de volken op aarde den vrede te stichten. De ééne macht, die van Rome, toegespitst in een éénhoofdig geestelijk gezag; de andere, die van het Socialisme, breed opkomend uit de volksmassa's in de onderscheidene landen. Rome, sprekend in naam van God en van Christus, het Socialisme in naam van den mensch.

Grooter antipoden zijn moeielijk denkbaar. En toch, tot hun heroïek wereldpogen kunnen beide zich aangorden, omdat ze elk op hun wijze vertegenwoordigen een internationale macht.

De Kerken van het Protestantisme zien dit aan met zekere

beschaamdheid. Ze liggen gedeeld. Ontzonken, voor een deel aan haar geboorte-adel. Zelfs tot een eenparig getuige is te midden van het kriegsrumor onbekwaam. En dit moge uit allerlei factoren verklaarbaar zijn, te verschoonen is het niet.

Het wordt ons vreemd te moede, wanneer we in zulk een tijdsgewricht binnen enkele dagen het vierde eeuwfeest der Hervorming zullen moeten vieren. Zal er niet meer dan ooit aanleiding wezen, om den vinger te leggen op de wonde plek, het gemis aan internationale kracht?

We stellen hiertegenover de vraag: Wat is het Protestantisme? Kan iemand het op één lijn stellen met de Kerken der Reformatie? We zeggen dit niet om de schuld te bemantelen der Kerken, die aan het beginsel der Reformatie zijn trouw gebleven en reden tot verootmoediging te loochenen. Maar tot hetgeen men thans onder Protestantisme saâmvat behoort nog een andere categorie dan de Kerk in den geest van Luther en Calvijn gereformeerd.

Nimmer mag vergeten, dat het verzet tegen Rome kwam van twee zijden, niet alleen van de zijde der Reformatie maar ook van het Humanisme der Renaissance. En deze beide opposities zijn eer aan elkander tegengesteld dan gelijk.

Rome stemt dit niet gereedelijk toe, maar verklaart beiderlei actie tegen haar objectieve macht uit den denzelfden geest van subjectivisme. De groote Roomsche-Katholieke paedagoog O. Willmann stelt zekere verwantschap tusschen Luther en Kant ten aanzien van de subjectivering der religie. Van de bronnen waaruit Kant heeft geput, nl. de Aufklärung en het individualisme van Rousseau, oordeelt hij: „Den Rückhalt beider Denkweisen bildet die Gesinnung, der Luther den klassischen Ausdruck gegeben hatte”.¹⁾ Aan Luther wordt voor de voeten geworpen, dat hij het subject van

¹⁾ O. Willmann, Geschichte des Idealismus, deel III, bladz. 401, Braunschweig 1897.

allen band ontslaat, wanneer hij zegt: „Ich soll meiner Seele raten, es ärgere sich dann die ganze oder halbe Welt”.

En van zijn zijde ziet ook het moderne Humanisme zich gaarne met de Reformatie onder het ééne dak van het Protestantisme ondergebracht, begrijpelijk zonder bezwaar van Roomschen kant. Wanneer Paulsen Kant den filosoof van het Protestantisme noemt, zegt een Roomsch schrijver: „Nicht ohne Grund”.¹⁾

Het betreft hier de vraag, waarin het wezen van de Reformatie eigenlijk zij te zoeken. Men heeft gezegd: in het protest van het verlicht geweten tegen objectieve macht, dus in het opkomen voor de rechten van het subject. Nu is het wel waar, dat met de Reformatie de ziel des menschen, van knellenden boei ontslagen, zich weêr in persoonlijke verhouding tot God zag gesteld. In zooverre draagt de Reformatie een subjectief karakter. En met name geldt dit van de Luthersche, die zoo sterk den stempel van Luther's zielsworsteling draagt. Doch de Reformatie heeft niet in anarchistischen overmoed met alle objectieve autoriteit gebroken, maar voor de valsche autoriteit de rechte, die van Gods Woord, in de plaats gesteld. Ze ging wel uit van persoonlijke zielservaring, maar deze ervaring doorstond den toets van en werd gevoed uit de Heilige Schrift. Het individuele standpunt der Reformatoren is daarom niet subjectivistisch, maar in den grond der zaak objectivistisch.

Het Humanisme daarentegen stelde geen ander object in de plaats, waarvoor het buigen wilde. Het heeft niet alleen zijn uitgangspunt, maar ook zijn steunpunt in den mensch. Het is van nature anthropocentrisch. Het is niet religieus, maar filosofisch van aard. En het blijft dit in alle geestesrichting, die in verdere tijden den zelfden familietrek draagt, tot

¹⁾ Dr. Joseph Muser, Ein Beitrag zur Persönlichkeitsphilosophie der Gegenwart, in Theol.-prakt. Monats-Schrift, Passau, Oct, 1912, bl. 23.

op den huidigen dag. Vandaar dat de strijd blijft bestaan tusschen de reformatorische theologie en de humanistische philosophie. En vooral wijl de laatste gedurig op het terrein van Kerk en Theologie zich indringt, om daar den toon aan te geven, blijft het eisch, om wacht te houden.

Schier bij alle vraagstukken is het geding tusschen subject en object aan de orde, en gaat het er om, beide te bepalen en tusschen beide de juiste verhouding aan te geven.

Laat ik één zaak mogen noemen. In de dagen der Reformatie moest het vervalschte Ambt weër naar de lijnen der Schrift worden opgebouwd. Ook deze objectieve waarde werd niet verzaakt maar behouden. Doch, terwijl in Rome de persoonlijkheid van den ambtsdrager in het hiërarchisch ambt dreigt onder te gaan, blinkt, zonder de objectieve waarde van het ambt te schaden, de macht der persoonlijkheid uit in de helden der Reformatie, in een Luther, een Calvijn, een Zwingli, een Knox. Het evenwicht tusschen subject en object werd bewaard, doordien de genade Gods de conscientie deed buigen voor de normen door Gods Woord gesteld.

In onzen tijd schijnt er echter wel reden te zijn op de bewaring van dat juiste evenwicht bedacht te zijn. Het valt dan ook zeker niet buiten het actueele, wanneer ik tot U spreken ga over Ambt en Persoonlijkheid, om U te bepalen bij beider waarde en bij beider onderlinge verhouding.

Op alle gebied wordt in onzen tijd de Persoonlijkheid naar voren gedrongen. In de kunst, in de literatuur, in de moraal, in de religie, allerwege meent men in de gedachte, door dit woord vertolkt, den draad te hebben gevat, die in den doolhof van het innerlijke leven des menschen den weg wijst. Niettemin is Persoonlijkheid geen vaststaand begrip. Iets wat wel te begrijpen is, juist omdat het op zoo

onderscheiden terrein het machtwoord is geworden. Rudolf Eucken oordeelt met recht, dat het leveren eener geschiedenis van het Persoonlijkheidsbegrip in de 19de eeuw, voor een taak zou stellen, die rijke vrucht belooft.¹⁾

Zeker is, dat Persoonlijkheid meer zeggen wil dan Persoon, hetwelk evenzeer, zoowel in theologicis als in juridicis, zijn eigen historie heeft. Persoon wijst op het individueele redelijk en zedelijk bestaan van den mensch, gelijk dit reeds het kind in de wieg bezit. Maar bij Persoonlijkheid treedt bovendien voor den geest het geestelijk proces der rijping, waarin hetgeen aan de persoon eigen is tot ontwikkeling kwam.

Eerst de nieuwere tijd heeft het begrip Persoonlijkheid duidelijker zoeken uit te beelden en psychologisch vast te stellen. Leibnitz meer naar de intellectueele zijde, wijl hij haar wezen ziet in het zelfbewustzijn; Kant meer naar de ethische zijde. Voor den Königsberger wijsgeer gaat Persoonlijkheid ver boven het intellectueele uit en opent voor hem een nieuw gezichtsveld, waarop hij de vrijheid des menschen handhaaft. Ze is hem de vrijheid en onafhankelijkheid van het mechanisme der geheele natuur, datgene wat den mensch verheft boven zichzelf als deel der zinnelijke wereld, hem aansluiting geeft aan een orde der dingen, die slechts het verstand denken kan, en die tegelijk de geheele zinnelijke wereld onder zich heeft.²⁾

Het ligt niet in onze bedoeling de talrijke definities op te sommen. Voor het meerendeel blijven ze zich bewegen in de richting van Kant, maar geven toch ook respectievelijk uitdrukking aan het uitgangspunt, dat men zich heeft gekozen.

¹⁾ Rudolf Eucken, *Geistige Strömungen der Gegenwart*, Leipz. 1909, bl. 345.

²⁾ Imm. Kant, *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten und Kritik der praktischen Vernunft*, herausgeg. von Karl Rosenkranz, dl. VIII Sämmtl. Werke, bl. 214, Leipzig, Leop. Voss, 1838.

Zoo is het b.v. niet van voluntaristische eenzijdigheid vrij te pleiten, wanneer Wundt zegt: „Die Persönlichkeit ist die Einheit von Fühlen, Denken und Wollen, in der wieder der Wille als der Träger aller übrigen Elemente erscheint.“¹⁾

Dit is zeker, dat bij Persoonlijkheid het individueele geheel op den voorgrond treedt. Ze is de mensch naar zijn eigen zielsbestaan, waardoor hij van anderen onderscheiden is. In dit opzicht beduidt ze iets anders dan de natuur des menschen, die het geheel der eigenschappen aangeeft, welke al wat mensch is met elkander gemeen heeft.

Voorts denken we bij Persoonlijkheid niet aan een bepaalde zijde van het leven, hetzij de intellectueele, hetzij de ethische, hetzij de religieuze, maar aan het leven in al zijn volheid en naar al zijn uitingen. Elke beperking draagt bij tot verarming van het begrip. Ze ontdekt ons de majesteit, die God in den mensch heeft gelegd, om den koninklijken scepter te voeren allereerst over zijn eigen veelzijdig wezen. Dr. Bavinck ziet in Persoonlijkheid geteekend den burger van een hoogere wereld, nl. der ideeën en normen, van het ware, goede, schoone, een wezen, dat verstand en wil, zelfbewustzijn en zelfbepaling bezit, en dat als „zelf“, als ikheid, daarvan de eigenaar is en dus in zekeren zin erboven en erachter staat: „Als persoon gaat de mensch boven zichzelf uit, aanschouwt en kent, regeert en leidt hij zijn eigen wezen, wordt hij zijn eigen meester en heer.“²⁾

Er is nog iets waarop we tot recht verstand letten moeten. Zoowel de gedachte aan wat bij de gratie Gods ingewrocht, als wat door inspanning en worsteling verkregen is, ligt er in besloten.

Er is hier gezondigd naar deterministischen of naar pelagiaanschen kant.

¹⁾ Rudolf Eisler, Wörterbuch der philos. Begriffe, Berlin, 1910, s. v. „Person“.

²⁾ Dr. H. Bavinck, De overwinning der ziel, Kampen 1916, bl. 24, 25.

Tot het eerste vervalt men, wanneer men in Persoonlijkheid uitsluitend iets ziet wat aangeboren is. Sommigen kennen aan een klein kind, ja aan het dier, zelfs aan de plant persoonlijkheid toe. Van een intellectueelen en moreelen strijd, om tot een persoonlijkheid te *worden*, is dan eigenlijk geen sprake. Zulk determinisme is naar zijn aard antinomistisch. In het onbeteugelde gebruik van het ingeschapen vermogen, in het onbesnoeid uitbotten van natuurlijke krachten en neigingen ligt dan de levensweg geteekend.

Doch anderzijds komt uit den pelagiaanschen wortel op de gedachte, dat de mensch is wat hij van zichzelf heeft gemaakt. En hiertegen sta voor ons vast, dat God is de Schepper der geesten van alle vleesch, ook van het eigensoortige van *iedereen* geest. De grondgedachte van ieders wezen en ieders leven is uit God. Persoonlijkheden zijn gepredetermineerd. De kiem van ieders kunnen is met zijn aanzijn gegeven. Van Jeremia, die als een machtige persoonlijkheid moest optreden, zegt God: „Eer Ik u in moeders buik formeerde, heb Ik u gekend, en eer gij uit de baarmoeder voortkwaamt, heb Ik u geheiligd; Ik heb u den volke tot een' profeet gesteld". Johannes de Dooper was Nazireër *geboren*, ook naar zijn innerlijk wezen. Juist het oorspronkelijke, het gegevene, is de grondslag, waarop de persoonlijkheid moet worden gebouwd. Aangeboren en verkregen sluiten elkaâr niet uit, maar grijpen in elkander in. Doch nu komt ongetwijfeld in Persoonlijkheid wel bijzonder de vrucht van eigen geestelijken strijd uit. De mensch moet *worden* wat hij *is*.

De vergelijking met en de rechte onderscheiding van verwante begrippen, geeft wel verduidelijking.

Daar hebt ge eenerzijds de individualiteit. Ze legt nadruk op het onderscheidende in de verschillende personen. Ze is het complex van aanleg en hoedanigheden, die van de enkelen mensch het bezit zijn en waardoor zijn natuur, zijn

denkwijze, zijn gemoedsleven zich in een bepaalde richting bewegen. Zoowel in de stoffelijke als in de geestelijke wereld heerscht de wet der individuatie, waarin de veelvuldige wijsheid van den Schepper uitblinkt. Evenals het zonlicht, wanneer het valt op onderscheidene voorwerpen, in elk dier objecten zich spiegelt op andere wijze, zoo schittert dezelfde ééne gedachte Gods, die Hij van *den* mensch gedacht heeft, in de bijzondere personen uit in veelkleurige schakering. Evenwel is de individualiteit meer dan een som van eigenschappen en gaven. Ze beteekent ook den achtergrond in het diepst van des menschen wezen, waar de saâmvatting wordt gevonden in het ik, in het zelf, in de bron van alle leven.

Er is dus wel innige verwantschap tusschen individualiteit en Persoonlijkheid. En toch staat Persoonlijkheid hooger en grijpt verder. In Persoonlijkheid treedt meer naar voren de bewuste doelstelling met hetgeen onze individualiteit omvat. Geen persoonlijkheid zonder bewuste, gewilde levensspanning van de krachten der ziel. Groote individualiteiten zijn nog geen groote persoonlijkheden. De persoonlijkheid bloeit niet op en draagt geen vrucht zonder strijd, waardoor de ziel zich tot het hoogste opbeurt.

Aan de andere zijde hebt ge naast Persoonlijkheid het karakter. Aan de uitbeelding van het begrip karakter is de nieuwere tijd niet minder vruchtbaar geweest. En ook hier was het Kant, die het, naar het woord van Eucken, tot een ethische these en tot een zwaarwichtig probleem maakte.¹⁾ Van hem ging de stoot uit, om het eenzijdig te stempelen tot een eigenschap van den wil, en het aan den mensch zelf in handen te geven ter vorming naar practische beginselen.

¹⁾ Rud. Eucken, a. w., bl. 357.

Het zal echter goed zijn, ook tusschen Persoonlijkheid en karakter niet al te scherpe scheidslijn te trekken. Het karakter is een accentueering van de persoonlijkheid. De geleidelijke rijping der persoonlijkheid zal een bepaald type naar voren brengen. Dit type vertegenwoordigt het bestendige, het blijvende. Welnu, dat constante in de ontvouwing der persoonlijkheid is het *karakter*. Zooals Dr. J. Woltjer zegt: het karakter is „de uitdrukking van de persoonlijkheid”.¹⁾ Een prediker, die werkelijk een persoonlijkheid is, zal in zijn optreden een bepaald duurzaam karakter doen uitkomen en aan zijn prediking een persoonlijk cachet, dat is karakter, geven.

De ontwikkeling der persoonlijkheid is de hoogste taak, die de mensch aan zichzelf te volbrèngen heeft, wijl ze is het woekeren met de beste goederen, die hem zijn geschonken. In dien zin verstaan we, hoe Goethe met de Persoonlijkheid dwepen kon en het bekende woord kon spreken: „die Persönlichkeit das höchste Glück der Erdenkinder”.²⁾ Ze is hem de tot ontplooiing gekomen individualiteit.

En hiermede hangt saâm, wat we evenmin bij dit begrip uit het oog moeten verliezen, dat de Persoonlijkheid haar ideaal heeft. Wie een ideaal heeft, mikt hoog. Hij zoekt wat hier op aarde niet te bereiken is, want ware het te bereiken, dan zou het geen ideaal meer zijn. De persoonlijkheid staat naar het volkomene, naar de harmonieuze ontvouwing van heel het wezen. Het is aan die ideale opvatting, waaraan Kuno Fischer uitdrukking geeft, wanneer hij haar, in navolging van de definitie van Thomas van Aquino,

¹⁾ Dr. J. Woltjer, „Op welke wijze kan op de christelijke school voor Lager, Middelbaar en Voorbereidend Hooger Onderwijs de karaktervorming bevorderd worden?” Handelingen van het Nationaal Christelijk Schoolcongres, Kampen, 1913. bl. 28.

²⁾ Goethe, Buch Suleika (Weim. Ausg. 6, bl. 162):

„Volk und Knecht und Überwinder,
„Sie gestehn zu jeder Zeit:
„Höchstes Glück der Erdenkinder
„Sei nur die Persönlichkeit”.

aldus omschrijft; „Persönlichkeit ist die vollkommenste Form der Existens”.¹⁾

Het doel dier ideale ontplooiing, — en ook hierop willen we in de laatste plaats wijzen — ligt niet uitsluitend in de persoon zelf. Het sociale element sluit zich onmiddellijk aan het individueele aan. De persoonlijkheid verwerft wat ze zoekt, in het innigst contact met den kring, waarbinnen ze haar levensdoel stelt. De rechte persoonlijkheid zoekt het ideaal niet zelfgenoegzaam in het eigen zelf, maar in de zaak waaraan ze de ziel heeft verpand. Alle leven, dat zich hooger wit heeft gesteld, is niet denkbaar zonder zelfofferande. Of zouden Luther en Calvijn ooit persoonlijkheden geworden zijn, buiten de Kerk van Christus om, voor wie en met wie ze worstelden? Immers alleen *in* haar en *met* haar in levend contact. De worsteling waarin de rijping tot persoonlijkheid ons wikkelt is een worsteling der liefde.

Van de *christelijke* persoonlijkheid geldt dit a fortiori. Heeft in het organisme van Christus' Kerk een iegelijk geloovige gemeenschap aan al de schatten en gaven van Christus, dan is daarmede de mogelijkheid gegeven tot de ontplooiing van het christelijke leven. Maar tevens is daaraan de verplichting verbonden, de gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewilliglijk en met vreugde aan te wenden.²⁾ Het christelijke leven is dienst, dienst der liefde.

En in bijzonderen zin is dit van kracht, wanneer de persoonlijkheid met het Ambt wordt in verbinding gebracht. Liefde is het levensgeheim, die beide, Ambt en Persoonlijkheid saâmhuwt. Schoon is het woord van Alexandre Vinet: „L'amour-propre est notre plus terrible ennemi, parce

¹⁾ K. Ph. Fischer, Zur hundertjährigen Geburtsfeiers Baaders, bl. 13. — Th. v. Aquino zegt (S. Th. I q. 29. a. 3.): „Persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in natura rationali”. Zie ook Fr. Hettinger, Apologie des Christentums, Freiburg im Br., 1914, dl I bl. 267.

²⁾ Heidelbergsche Catechismus, antw. 55.

qu'il est le plus proche Il n'y a que l'amour qui puisse, dans son coeur, détrôner l'amour-propre. L'amour est une préoccupation ardente, passionnée, qui distrait de tout ce qui n'est pas de lui, du blâme comme de l'éloge".¹⁾

Het is van groote beteekenis, dat voor de waarde der persoonlijkheid de oogen zijn opengegaan. We mogen dit niet voorbijzien, maar hebben het veeleer dankbaar te erkennen. Reeds van algemeen menschelijk standpunt beschouwd, ligt er de groote geestelijke winste in, van den triumpf over het materialisme. De ziel des menschen ontvangt in het uitkomen der persoonlijkheid, haar rechten weder.²⁾

Bij vernieuwing komt in dezen ommekeer de macht uit, die het Christendom niet nalaten kan te oefenen in het cultuurleven. De erkenning van de geestelijke en eeuwige waarde van de persoonlijkheid is toch ontegenzeggelijk aan het Christendom te danken. Het valt te waardeeren, wanneer wijsgeeren als Eucken hun uitgangspunt nemen in het geestelijke leven van den mensch en daarvan de zelfstandigheid willen handhaven, ook al ontleent hij zijn gegevens aan de cultuur. Het is hem met de geestelijke realiteiten zoozeer ernst, dat voor hem „ein Persönlichwerden" beteekent „das Aufsteigen einer neuen Welt und eine Umwälzung des natürlichen Seins Nicht die Entfaltung oder Ausschmückung des natürlichen Selbst, sondern der Gewinn eines neuen Selbst steht hier im Frage".³⁾ Dus een proces van wedergeboorte, zij het ook in anderen zin dan wat onze belijdenis onder de levensvernieuwing door genade verstaat.

Maar ook voor de Kerk van Christus kan het niet anders

¹⁾ A. Vinet, *Théologie Pastorale*, Paris 1850, bl. 65.

²⁾ Dr. H. Bavinck, *De overwinning der ziel*, bl. 16: „De overwinning op het materialisme behaald, is een overwinning der ziel geweest en strekt dies ten bewijze van de onverwoestbare levenskracht, die in haar woont en bij elk mensch in zijn ontwikkeling tot persoonlijkheid aan het licht treedt".

³⁾ Rudolf Eucken, a. w. bl. 353, 349.

dan ten zegen zijn, wanneer de ziel weêr dorsten gaat, en, vragende naar het levende water en hoorende naar het: „Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is”, zoekt te rijpen, uit den wortel der wedergeboorte, tot een waarachtig christelijke persoonlijkheid, waarbij het leven Gods ervaren wordt. Het is goed, wanneer de christen zich niet vergenoegen kan met een koud, versteend dogmatisme, dat van het geestelijk leven vervreemd raakte en waarbij de ziel, in zelfbehagen zwijgende, den slaap des gerusten slaapt. Zelfs kan er de hand Gods in te erkennen zijn, wanneer de strooming, die er gaat door het geestesleven der wereld, de Kerk aanroert, niet om haar te vervoeren, maar om haar allicht te manen voor rekeningen, die onbetaald bleven liggen. Ze behoeft daarbij haar zelfstandigheid niet te verliezen, of het zou wezen door eigen schuld. In het midden der wereld staande, reageert ze van zelf op wat zich om haar beweegt, hetzij om af te stooten of om aan te trekken. Zoo gaat het ook met de subjectieve aspirities van onzen tijd. Door botweg af te stooten, zou ze haar eigen mystieke schatten door mot en roest laten verteren, en haar kinderen in de armen der vreemden werpen. Naar het Woord Gods heeft ze de juiste richting te wijzen en het zuivere evenwicht te bewaren.

En zou het dan het christenhart niet weldadig aandoen, wanneer onze tijd niet arm is aan teekenen, die wijzen op een behoefte aan bewuste gemeenschap met God, en aan een persoonlijk verkeer met den Heiland in geloof en in liefde? De uiting van het binnenste des gemoeds, de vraag naar verwarming en verinniging van het zieleleven, de dorst naar God, naar den levenden God, zijn stemmen van het menschenhart, die niet mogen gesmoord, allermintst wanneer ze den gewonen tredgang in het kerkelijk leven schijnen te storen. En inderdaad van alle zijden is zulk zoekend vragen

te beluisteren. In de prediking: naar het woord niet alleen voor het verstand, maar ook voor het hart en naar de onderscheiden psychologische behoeften. In de opvoeding: naar persoonlijkheids-paedagogie. In de studentenwereld: naar bezieling, ontgloeïing, ontvlaming van geestelijk leven. En is eenmaal de levensadem over de ziel gekomen: zielen zoeken zielen, en bij persoonlijk contact en vertrouwelijken omgang wordt, door gemeenschap, de drang naar zielsverheffing verhoogd.

Toch schuilt hier, hoe verblijdend zulk een verschijnsel op zichzelf zij, een niet licht te achten gevaar. En het gevaar ligt juist in de algemeenheid van het verschijnsel, en daarom in vervaging en vervluchtiging der ervaringen, die waarlijk de ziel verrijken, de persoonlijkheid sterken kunnen. Er mag niet in diepte verloren gaan wat er in breedte wordt gewonnen. Het zieldoordringend „e profundis” mag niet verworden tot een onzeker grijpen op de oppervlakte. De parel wordt gevonden op den bodem der zee. Er is geen aanraking der ziel aan het leven Gods zonder verzinken in de diepten van de waarheid Gods. De geestelijke modewoorden, die langzamerhand in zwang komen, doen het gevaar voor verflauwing duchten. Naar stemmingen, naar religieuze aandoeningen, naar een „aanvoelen”, een „Gottesleben”, gaat de vraag uit, doch allicht onbestemd, buiten de ware religie om, verwijderd van een krachtig leven nabij God. Het verlangen blijft zweven in de peripherie en van het centrum raakt men af.

Het is noodig deze verschijnselen te keuren met het oog op de algemeene geestesrichting en daartoe het tijdbeeld juist te kennen. Friedrich Paulsen geeft in zijn „Philosophia militans” aan een der opstellen den titel: „Die Entdeckung des Menschen im 19^{en} Jahrhundert.” En werkelijk, de wetenschap meent niet alleen den mensch ontdekt te hebben, maar den mensch in zijn hoogste levensopenbaring, als persoon-

lijkheid. Onze tijd is gedoopt in het subjectivisme. „Eman-
cipatie van het individu is het kenmerk van onzen tijd” ¹⁾.
De jeugdige Moderne Positieve School in Duitschland, die
zich tot taak heeft gesteld een vereeniging tot stand te brengen
tusschen het oude geloof en de moderne cultuur, heeft juist
daarom wel in den tijdgeest moeten indringen. En wien van
haar woordvoerders ge nu ook hoort, Kaftan, R. Seeberg,
R. H. Grützmacher, Beth, Girgensohn, allen ont-
dekken ze een zelfden hoofdtrek in het tijdbeeld, den trek van
individualisme. ²⁾

In het kader nu van de Persoonlijkheid, gelijk de
christen-belijder zich die denkt, en gelijk we getracht hebben
haar met enkele lijnen te teekenen, past het moderne tijd-
beeld niet.

Twee gebreken kleven bepaaldelijk het moderne begrip
van Persoonlijkheid aan.

In de eerste plaats, het loopt gevaar door te vloeien. Het
is individualistisch, subjectivistisch, zelfs solipsistisch geworden.
Het is veelszins een dwepen geworden met den individu en
zulk dwepen leidt tot een persoonlijkheids-cultus. Allerlei
factoren hebben hiertoe medegewerkt. De beoefening van de
Natuurwetenschap heeft den werkelijkheidszin versterkt en
een voorliefde gewekt voor het bijzondere tegenover het
algemeene. De Psychologie, in haar snel voortschrijden, werpt
zich op de enkele zielen en vindt in het specialiseeren geen
einde. De Geschiedvorsching, zonder God der historie, heeft
met louter menschen te doen en leidt tot een relativisme,
waarin voor het absolute geen plaats meer is. Kunst en litera-
tuur met haar impressionalisme, kweeken stemmingsmenschen.

¹⁾ Dr. H. Bavinck, Individualisme en Individualiteit van het kind,
rede in de Vereeniging van christelijke onderwijzers, gehouden te Schevenin-
gen, 1915.

²⁾ Dr. J. Thijs, De moderne positieve Theologie in Duitschland, Wage-
ningen, 1917, bl. 21—33.

Genoeg, de doorvloeïing tot personalisme is zelfs schrikbarend geworden. Op de schouders van Kant kwamen straks ook te staan Nietzsche, Max Stirner en zoovele anderen, apostelen van het egoïsme, bij wie het personalisme nog eens ontaardde in een egoïsme, in huiveringwekkend systeem verwerkt, een systeem waaruit de machtsleer werd geboren, die niet weinig heeft bijgedragen tot de ontketening van den vreeselijksten aller oorlogen.

En een tweede gebrek, waaraan het eerste grootendeels te wijten is, is het verwerpen van objectieve normen. Geen ontwikkeling of ze zal toch naar zekere normen moeten plaats hebben. Ook de ontwikkeling der persoonlijkheid ontkomt aan dien eisch niet. Doch het moderne geestesleven wil van geen andere norm weten dan van de subjectieve. Bezadigde geesten zijn niet blind voor het gevaar, om zoo te komen tot een grenzenloos subjectivisme. Dr. Roessingh in zijn „Persoonlijkheid en Cultuur” gaat in het spoor van Kant en heft de leuze op: „Persoonlijkheid als norm”. Maar indien dit zou moeten beduiden een verzinken in bodemloos subjectivisme, dan zou hij zich liever nog houden aan de gezagsmoraal der christelijke traditie, met haar inhoud, belangrijker dan die van het eigen ik. Maar hij meent, dat de wet van ons leven genoegzamen waarborg biedt tegen ethisch anarchisme. En bovendien vindt hij toch iets van een objectieve norm in de cultuur. Doch natuurlijk een norm zonder stabiliteit en autoriteit.¹⁾

Op het punt der normen gaan de humanistische en de christelijke persoonlijkheid beslist uiteen. De humanistische wil leven bij eigen wet. Bij het willen verdiepen van de natuurlijke individualiteit tot persoonlijkheid is het ik eigenlijk tegelijk wetgever en wet, tegelijk heer en knecht. Het be-

¹⁾ Dr. K. H. Roessingh, Persoonlijkheid en Cultuur, Haarlem, 1916, bl. 8—12.

ginsel der autonomie. Maar de christelijke persoonlijkheid heeft haar Heer in den hemel. Het beginsel der heteronomie. H^áár merkteeken is, dat zij buigt voor een objectieve norm met gezag. En ook voorzoover zij in het binnenste een levenswet vindt, wil zij over subjectieve normen toch steeds het licht opvangen van het Woord, om niet te dwalen. En omdat zij in de beteekenis van de objectieve norm vast wil staan voor het bewuste leven, is zij allerm minst afkeerig van dogma en belijdenis. Als mensch wil zij christen zijn en steeds meer christen worden. Dit is haar alles. Uitkomen als profeet-priester-koning, om als profeet te buigen voor de norm der waarheid, als priester voor de norm van het kruis, als koning voor de norm van de wet des Koninkrijks.

Het individualisme nu heeft als een verdervende wind over de Kerk gewaaid. Schleiermacher heeft den subjectieven toon ingezet, en bij allerlei wisselende tonen is de grondtoon dezelfde gebleven.

Voor al in de Ambtelijke Theologie woekert het subjectivisme gestadig voort. Evenwel, van „ambtelijk” kan bij dit subjectivisme kwalijk meer worden gesproken, doch alleen van „practisch”, want met het Ambt verkeert het op gespannen voet. Het karakteristieke van het Ambt ligt juist in zijn objectieve waarde, zooals het optreedt met gezag, in den Naam van een Ander, en met wezenlijken inhoud.

In tweeërlei opzicht komt het Ambt in aanraking met de Persoonlijkheid: in de ambtelijke objecten, de voorwerpen van geestelijke bearbeiding, en in de ambtelijke subjecten, die als ambtsdragers optreden. Bij het handelen over Ambt en Persoonlijkheid hebben wij alleen de laatsten op het oog, de *ambtelijke* persoonlijkheden. Maar daarmede valt hetgeen we gezegd hebben aangaande de christelijke persoonlijkheid in generali niet buiten het bestek, want de ambts-

drager is voor ons geen persoonlijkheid die door een boven-natuurlijke wijding boven de anderen uitgaat. Rome belijdt, dat door de ordinatie de persoonlijkheid boven haar natuurgrond wordt opgeheven ¹⁾. Voor den gereformeerde staat dit anders. Voor hem is de ambtsdrager een broeder onder de broederen. Maar dan toch weêr niet in dien zin, alsof de ambtelijke functie niets anders zou zijn dan een uiting van het geloof, terwijl heel het verschil tusschen den ambtsdrager en elk anderen geloovige hierin zou bestaan, dat de kerke-dienaar tot zulk een geloofswerking ten allen tijde bereid moet zijn. ²⁾ Want — en hierin schuilt de objectieve waarde van het Ambt — hij is orgaan van Christus. Hier ligt het punt, waar de gereformeerde ambtsleer zooveel meer objectieve kracht toont te bezitten dan de Luthersche. Terwijl de Luthersche Kerk het Ambt afleidt uit de gemeente en daardoor voor allerlei subjectieveering steeds weêr den weg opent, leidt de gereformeerde het Ambt af van Christus. ³⁾ Het gevaar is daardoor afgewend, dat de ambtsdrager in de eerste plaats met de geloovigen en niet met Christus zou te doen hebben. Subjectivisme ligt deswege meer op de Luthersche lijn.

Maar, afgezien van dit geleidelijk meer doorwerkend confessioneel verschil, heeft de Reformatie het Ambt in zijn objectieve waarde behouden, toen ze met Rome's ambtsleer brak.

¹⁾ Dr. C. Krieg, *Wissenschaft der Seelenleitung*, Freiburg im Br. 1915, dl III, bl. 351: „Durch die Ordination tritt der Priester in eine innige Beziehung zu Christus und dem Heiligen Geiste, ... seine Persönlichkeit wird über ihren Naturgrund erhoben”.

²⁾ Zoo A. Eckert, *Die Gemeindepredigt der Gegenwart*, dl I van Praktische Theologie in Einzeldarstellungen, Leipzig, 1914, bl. 8.

³⁾ Een gunstige uitzondering maakt Dr. Fr. Ehrenfeuchter, die in zijn „*Praktische Theologie*”, Göttingen 1859, bl. 159, zegt: „Nicht von der Gemeinde her kommt das Amt; aber deshalb ist der Gegensatz, dass die Gemeinde von dem Amte stamme, noch nicht das Richtige nicht aus der priesterlichen Gemeinde geht das Amt hervor, sondern aus Christo, dem eigentlichen Apostel Gottes, durch die Vermittlung der Gemeinde”.

Het getuigenis van Luther is te dien aanzien even on-
dubbelzinnig als dat van Calvin¹⁾.

Het Ambt moet in die objectieve waarde, bij de eere van Christus, het Hoofd der gemeente, onaangetast blijven staan in zijn rijkdom en kracht, in zijn schoonheid en bekoring. Het Ambt waarborgt de doorwerking van het Woord en werd daartoe van God, niet van menschen, ingesteld. Het representeert Christus in zijn organische werking in zijn Kerk, en staat zoowel met Hem als met zijn Kerk in levend contact. Het heeft gezag, wel niet onfeilbaar, maar gezag, beantwoordende aan de positie tegenover Christus en tegenover de gemeente. Het is gebouwd naar de grondlijnen, in het N. Testament getrokken. Het is niet ledig, maar heeft een rijken inhoud, opkomende uit den onuitputtelijken rijkdom der profetisch-priesterlijk-koninklijke zalving van Christus. Het heeft zijn vaste constitutie ontvangen met name door de Calvinistische Reformatie. Het vindt zijn karakter geteekend in de belijdenis der vaderen, waarin de met het ambt bekleede zich tevens bij de bediening grenzen en perken gesteld ziet. Het bezit een traditie van eeuwen, zoodat de ambtsdrager met beide voeten op den bodem der historie staat. Het heeft, bij het verdwijnen der personen, duurzaamheid tot op de wederkomst Christus. Het heeft de belofte van den Heiligen Geest tot opbouwning van het Lichaam van Christus. Het stelt afhankelijk van de genade Gods, die Zelf de Werker is door het Ambt. Het behoort tot het mysterie des Genadeverbonds en vraagt van ons geloof, dat het leven der gemeente bloeien en groeien zal onder de bediening der genade,

¹⁾ Wat Luther betreft, zie b.v. in Herzog's R. E. ³s. v. „Geistliches Amt“, uitspraken als deze: „Zur Kirche sind erforderlich: das Wort Gottes, die Taufe, das Sakrament des Altars, der Brauch der Schlüssel, und endlich kennt man die Kirche äusserlich dabei, dass sie Kirchendiener weiht oder beruft, oder Ämter hat, die sie bestellen soll“. (Von den Conciliis und Kirchen, 3er Teil, von den Kirchen).

Wat Calvin betreft, zie tal van uitspraken verzameld in P. Biesterveld, Calvin als Bedienaar des Woords, 1897, bl. 15, 20, 24, 29.

en dat, bij trouw aan het Woord, de poorten der hel haar niet zullen overweldigen.

Het Ambt is op al deze gronden niet zwevend en onbelijnd, maar rust op hechte grondslagen. Het heeft zijn vaste normen. En naar deze normen heeft de ambtelijke persoonlijkheid van den dienaar van Christus zich te ontplooiën.

De vraag naar de onderlinge verhouding tusschen Ambt en Persoonlijkheid, moet naar den maatstaf dier objectieve normen haar beantwoording vinden.

Het subjectivisme is hier aanstonds met zijn tegenspraak gereed: „ook nu weêr gesteld voor een dogma, het *ambtelijk* dogma!” Want het subjectivisme van onzen tijd lijdt een pijnlijke dogma-vrees.

Laat het zoo zijn. Maar het dogma: *het Ambt norm*, zal zeker blijken in normatieve kracht uit te munten boven die andere stelling, die toch evenzeer een dogma heeten mag: *de Persoonlijkheid norm*.

Wij staan in onze dagen te dezen aanzien voor een ernstige crisis. Naarmate de waardemeter van de Persoonlijkheid is gestegen, is die van het Ambt gedaald, en dit dreigt op ernstige schade voor beide uit te loopen. Ook hier gaat de subjectieve lijn tot op Schleiermacher terug, die de geheele Ambtsleer in een Kunsttheorie omschiep. Maar het proces der subjectivering heeft in de „Practische Theologie”, vooral van moderne zijde, doorgewerkt met een eenzijdigheid, waarbij alle objectieve waarde van het Ambt als een schaduw moet verdwijnen. Bassermann, Baumgarten, Niebergall, Schian, Hackenschmidt, heel de nieuwe psychologische School, ze slaan op hetzelfde aambeeld en hopen in nieuwe banen de „Practische Theologie” tot nieuwen bloei te brengen.

En nu is hierin zeker ook voor ons een vingerwijzing,

dat toch het Ambt in onzen tijd met de resultaten der psychologie haar winste heeft te doen. Doch psychologie alleen geeft nog geen inhoud; psychologische prediking of catechese is nog geen zielebrood. Terecht zegt Prof. Bachmann, dat een zoogenaamde ondogmatische preek nog niet is een goede psychologische preek, en dat we anderzijds niet van psychologische eischen moeten terugschrikken, alsof die het dogma zouden schaden. De tegenstelling is niet dogmatisch en psychologisch, maar objectief en subjectief, en deze beide moeten in het juiste evenwicht worden gebracht.¹⁾

Een enkele greep slechts ter verkenning van het terrein, één op homiletisch en één op catechetisch gebied.

Schian, in zijn „Praktische Predigtlehre” zegt wel heel duidelijk waar het heen moet: Gepredikt moet worden „nicht Theologie sondern Religion”. De inhoud moet wezen „das religiös bestimmte Evangelium”, en „jeder Prediger beschränke sich streng auf das, was für ihn zum religiös bestimmten Evangelium gehört”. De prediker moet persoonlijkheid zijn, zijn predicaties moeten „Ichpredigten” wezen. Baumgarten waagt zich zelfs aan het paradoxale: „Zumal der Anfänger predige sich selbst” „der Prediger soll kein glatter Normalchrist sein, sondern ein ganz persönlicher Ichchrist”.²⁾

Baumgarten in zijn „Neue Bahnen” teekent de nieuwe richting naar aanleiding van Kaftan's uitgave van Luther's Catechismus: „der moderne Subjectivismus, den wir dem Fahren in fremden Geleisen entgegensetzen, erfordert ein ungemein starkes Eigenleben der lehrenden Persönlichkeit” „der Unterricht darf nicht objektiv sein, sondern durchweg subjektiv. Er verläuft im Rahmen der Andacht als persönliches Zeugnis; die Person des Lehrers, der seinen Glauben bezeugt,

¹⁾ Prof. Bachmann, Lehre und Leben, N. Kirchl. Zeitschr., 1916, Heft 3.

²⁾ Dr. M. Schian, Praktische Predigtlehre², Göttingen, 1911, 2e Band v. d. Praktisch-theologische Handbibliothek, bl. 11, 12, 25, 28.

ist alles" „Also kurz gesagt: Zeugnis, nicht Katechese; Vorleben des Christentums, nicht Andemonstrieren".¹⁾

En dat nu inderdaad deze modern-psychologische practijk Ambt-vernietigend is, wordt onomwonden erkend: „Predigen wir so, dann ist die Predigt nicht mehr Amtsfunktion, hinter welcher der Zwang steht. Ach, über diesen Amtszwang, diese pflichtmäßige Leistung!"²⁾

Is er nu tegenstelling tusschen Ambt en Persoonlijkheid?

Er is tegenstelling tusschen Ambt en *personalisme*. Die beide verdragen elkaâr niet, in allerlei gradaties, van het vroom-gemoedelijke van den mysticus af tot het vermetel-lasterlijke van het dusgenoemde „nieuw geloof" toe.

Maar er is geen tegenstelling tusschen Ambt en Persoonlijkheid. Men heeft ze wel willen zoeken, zelfs reeds in de apostolische Kerk, door in haar het ambt te loochenen en alleen het charisma te erkennen. Doch veeleer leert ons de Schrift, hoe God tusschen beide een innige harmonie heeft geformeerd. Christus stelt het Apostolaat in, maar Hij k'est zulke mannen, die onder zijn leiding tot de rechte apostolische persoonlijkheden konden rijpen en aan heel de N.-Testam. Kerk het apostolische karakter konden indrukken. In Jeruzalems Kerk wordt het diaconaat ingesteld, maar daartoe worden mannen gekozen, vol des Heiligen Geestes. Lees de Pastorale brieven en zie, hoedanige persoonlijkheden voor het Ambt worden gevorderd. En wat daar wordt verordend is normeerend voor de Kerk aller tijden.

De eenheid tusschen beide ligt ter laatster instantie in de eenheid, die er is tusschen het werk des Zoons en des Heiligen Geestes. Object en subject vinden daarin verzoening.

¹⁾ Dr. O. Baumgarten, Neue Bahnen, 1903, bl. 2, 84, 85.

²⁾ Dr. M. Schian, a. w. bl. 29, 30.

Het *Ambt* is van den Zoon, die met zijn Woord door het ambt tot ons spreekt. Als objectieve waarde staat het voor ons. Het wordt verkregen door roeping. Karakteristiek is de uitdrukking, dat personen met het ambt worden *bekleed*.

De ambtelijke *Persoonlijkheid* daarentegen is het schepend werk van den Heiligen Geest, die het charisma verleent. Hij bereidt haar toe, door den geroepene, tot het ambt te bekwamen en te bezielen.

Evenmin nu als er tegenstelling is tusschen Zoon en Geest, evenmin tusschen Ambt en Persoonlijkheid. Maar wel treedt bij het bouwen der Gemeente de Heilige Geest dienend op, gelijk de Zoon dienend is opgetreden tegenover den Vader. Hij neemt uit hetgeen van Christus is, want de Geest die in de personen wrocht, is de Geest van Christus. Zoo ligt in Christus de eenheid vast. Hij is van het Ambt het Princip, want Hij is eigenlijk de eenige Gezalfde des Vaders, maar in Hem zijn ook alle schatten der wijsheid en der kennis verborgen, die Hij mededeelt door den Geest. Tot zijn eigen Ambtsbediening is Christus de volmaakte Persoonlijkheid en de Heilige Geest kan nooit enig mensch toerusten met een charisma, dat in den Christus niet zijn aanwezigheid en zijn oorspronkelijkheid zou vinden. Daarom kan de Christus ook nooit *naast* zijn dienaren worden gesteld. Hij is boven allen en in allen. Al wat ze zijn, zijn ze uit Hem en door Hem. Nooit mag daarom worden gewaagd van de Persoonlijkheid van Christus met de bedoeling een vergelijking te treffen met menschelijke individuen. In Hem is de volheid, en allen ontvangen slechts uit die ééne Bron.¹⁾

¹⁾ Wanneer Dr. K. Hackenschmidt in zijn „Christus-Predigt für unsere Zeit“, 10e Band v. d. Prakt. theol. Handbibliothek, Göttingen, 1909 bl. 31—50, handelt over Jezus als Karakter, Jezus als Persoonlijkheid, Jezus als Autoriteit (in menschenlijken zin) heeft dit zijn bedenkelijke zijde, wanneer Jezus als menschelijk persoon naar denzelfden psychologischen maatstaf wordt beoordeeld als wij. Jezus is in dien zin geen voorwerp van psychologisch onderzoek; Hij is God en mensch in één Persoon.

Is deze diepe eenheid in Christus tusschen het werk des Zoons en des Geestes waarheid, dan gevoelen we toch, hoe alle subjectivisme en personalisme die eenheid schenden moet. Want wat zou dit anders wezen dan het willen leven en werken uit den Heiligen Geest buiten den Zoon om, dat wil zeggen buiten het Woord om, waarvan het Ambt als tolk optreedt. Een verheffen van het werk des Geestes boven dat van den Zoon. En de Heilige Geest zoekt Zelf het omgekeerde. Hij stelt zijn werk in dienst van het werk van Christus. Schept Hij de persoonlijkheden tot het ambt, dan volgt hieruit, dat de ambtsdrager met zijn persoonlijkheid niet over het ambt heeft te heerschen, maar het integendeel heeft te dienen. Het dienen van Christus door het ambt met het gansche wezen, is tevens het waarachtige dienen van den Heiligen Geest, hetwelk Hij begeert. Maar verheft de persoonlijkheid zich boven het ambt, dan doet zij aan de eere van Christus te kort en daarom aan de eere des Geestes. En tegelijk leidt dit tot een heerschappij voeren over de geloovigen, waartoe zelfs een Paulus zich het recht en den wil ontzegde.¹⁾

Krachtens deze eenheid is er een gezegende wisselwerking mogelijk tusschen beide.

Eenerzijds behoeft de persoonlijkheid niet onder te gaan in het ambt, gelijk daarvoor steeds gevaar bestaat in de Kerk van Rome. Integendeel, het ambt eischt haar op met alle krachten en gaven, en het biedt in zijn onderscheidene functies en in zijn geheel natuurlijk optreden in aansluiting aan het gewone menschelijke leven, de rijkste gelegenheid, om wat zuiver menschelijk is, door genade bevrucht, tot ontplooiing te brengen. Bij die ontplooiing schenkt het ambt den edelsten prikkel, ontgloeit voor het verhevenste ideaal, opent een oefenschool van zelfkennis en menschenkennis, en

¹⁾ 2 Cor. 1 : 24.

biedt tevens in de ambtelijke norm een toetssteen tot gedurige zelfcritiek.

De band, die beide saâmbindt en saâmhoudt is het hoogste wat van den dienaar wordt gevraagd, namelijk de ambtelijke trouw.¹⁾ Daarin ligt alle eisch tot rechte verhouding vervat. Christus, als Hij roept, verzekert, bij de roeping, zijnerzijds zijn trouw.²⁾ Wat zou Hij dan anders zoeken in zijn geroepenen? En tot die trouwbetooning zijn ze bekwaam door een volkomen overgave van heel hun individualiteit aan hun bediening. In dezen weg kan ook de eenvoudigste in het ambt rijpen tot een persoonlijkheid. Originaliteit is slechts het deel van enkelen; het ideaal om trouw te zijn wordt ieder voorgehouden, en het laatste is meer dan het eerste.

Wat nu geldt van de ontwikkeling der persoonlijkheid in het gemeen en van de christelijke persoonlijkheid in het bijzonder, geldt in allerbijzondersten zin van de *ambtelijke* persoonlijkheid. Die ontwikkeling vereischt namelijk *vorming*. En hoe zal deze geschieden met het oog op het Ambt?

Baumgarten heeft met veel warmte en waarlijk boeiend geschreven over „Die persönlichen Erfordernisse des geistlichen Berufs”.³⁾ Hij stelt daarin den zesvoudigen eisch: De ambtsdrager („geistliche”) moet een lichamelijk gezond mensch zijn, een intellectueel begaafd mensch, een gemoedsmensch, een wilsmensch, een religieus mensch, een van zijn heil verzekerd christenmensch. Hoe rijk dit geschrift ook zij aan psychologisch inzicht, laat het evenwel den aanstaanden ambtsdrager arm. Van het ambt, waarvan toch al de trekking en bekoring moet uitgaan, — niets. Van een praesens Numen in Ambt en Kerk, de zekerheid van den altijd tegenwoor-

¹⁾ Luc. 12 : 42; 1 Cor. 4 : 2.

²⁾ 1 Thess. 5 : 24.

³⁾ Dr. O. Baumgarten, Die persönlichen Erfordernisse des geistlichen Berufs, Tübingen, 1910.

digen Christus, waarin reeds Augustinus het wezen van het christendom zag, — niets. Veeleer strekt het om den theoloog, die niet weet waar het hoofd neêr te leggen, te troosten, wanneer de negatieve critiek onbarmhartig voor zijn oog alle autoriteit vermoordt en hem zoo van het ambt doet afschrikken. En de diepste troost, die zeker van het heil doet zijn, is niet anders dan een „gevoel van kracht” te hebben bij de gedachte aan Jezus: wat zou ik zonder U geweest zijn? „Zonder U”; dat wil zeggen: niet een Jezus, die waarlijk leeft, maar die slechts in de herinnering voortbestaat.

Zulk een weg tot vorming heeft met de kweeking van de ambtelijke persoonlijkheid echter slechts weinig te maken. Het ambt is feitelijk uitgeschakeld.

Zien we 't wel, dan komen bij de vorming drie factoren in aanmerking, een psychische, een paedagogische en een ethische factor.

Met het eerste bedoelen we de aanwezigheid van al de charismatische kiemen, die met elkander de basis der ambtelijke individualiteit vormen. Het is het aangelegd zijn op het ambt. En dit geschonken talent is van zoo grondleggende beteekenis, dat alle opzettelijke vorming van dit scheppingswerk afhankelijk is en er zijn grenzen in vindt.¹⁾ Dit psychisch-oorspronkelijke blijft bij alle vorming van invloed, en weet, als het er op aankomt, door alle staketselen eener kunsttheorie heen te breken, of ontleent er slechts zooveel aan als tot ontplooiing van het talent dienen kan. Gelijk de boom wel den bodem noodig heeft tot voeding, maar hetgeen hij werkelijk uit den bodem opneemt toch bepaald wordt door zijn eigen natuur.

Het paedagogisch element bij de vorming raakt het milieu, waarin de persoonlijkheid tot het ambt rijpen moet. Zeker

¹⁾ Dr. A. Kuyper, Encyclopaedie der Godgeleerdheid², dl III, bl. 479.

reeds het christelijk huisgezin, en de Kerk met haar belijdenis. Doch deze bieden geen opzettelijke ambtelijke vorming. Wel echter de School der wetenschappen. Wie Theologie studeert doet dit in den regel met het oog op het ambt. En is nu de Hoogeschool terecht genoemd de kweekplaats voor de karakters ¹⁾, dan mag de Theologie, en weêr in bijzonderen zin de Ambtelijke Theologie, deze verheven roeping zeker niet voorbijzien, zal zij de Kerk van Christus ten zegen zijn. Zij heeft, voorzooveel zij kan, op te leiden tot het ambt, ook in dien individueel-paedagogischen zin. Maar dan moet ook niets wat tot het ambt behoort van haar gebied worden uitgescheiden.

Bemoedigend zijn te dezen opzichte de teekenen niet. In Duitschland is een reform-beweging ontstaan, vooral door de beschouwingen van P. Drews, die in zijn „Das Problem der Praktischen Theologie” ²⁾, een boedelscheiding voorstelt, en tot de academische studie van de „Praktische Theologie” wil rekenen allerlei vakken, die niet direct het Ambt betreffen, zooals Kerkkunde, Volkskunde enz. Maar Homiletiek en vooral Pastoraal en dergelijke vakken, die de studenten slechts kunnen vervelen, moeten voor de ambtsdragers blijven bewaard, om voor dezen b.v. in een vacantie-cursus te doceeren.

Het beschamende hierin is wel het feit, dat wat de uitoefening van het ambt raakt, aan de academie, over 't algemeen, met weêrzin zou vervullen. De persoonlijkheid mag dan anderszins worden gevormd, maar speciaal met het oog op het ambt niet.

Natuurlijk moet de bekoring van twee zijden komen. De theoloog aan de academie heeft er recht op, dat het inleiden in de Ambtelijke Theologie geen verveling wekke, maar belangstelling. Maar evenzeer mag verwacht, dat teekenen van

¹⁾ Dr. N. Beets, Karakter, Karakterschaarschte, Karaktervorming, Haarlem, 1875, bl. 20.

²⁾ Dr. Paul Drews, Das Problem der Praktischen Theologie, Tübingen 1910, bl. 43 v.v., 12, 47.

inwendige roeping in een aandrijving des Geestes om ernstig het ambt te begeeren en in een richten van de persoonlijkheid op het ambt, reeds in de dagen der voorbereidende studie niet ten eenenmale ontbreken, opdat de geestelijke bodem voor interesse aanwezig zij.

Dit raakt een levenskwestie, die èn van de School èn van de Kerk de ernstigste overweging vraagt. Het betreft de begeerte naar de bediening des Woords, die — en dit is een algemeen verschijnsel — in onze dagen met schaarschte wordt gevonden. De zeer onderscheiden oorzaken waaruit dit verontrustend verschijnsel te verklaren is, zullen we thans niet opsporen. Ongetwijfeld hangen ze saam met het individualisme, dat wij wraakten en met de wereldbeschouwingen, die daaraan ten grondslag liggen.

De tijd is er niet naar, om jeugdige harten te ontvonken voor Theologie en Kerk en Ambt. Er wordt te veel wierook aangedragen voor het ik. En de vroomheid onzer dagen zoekt het veelszins liever in de vrije atmosfeer van het buiten-kerkelijke dan in het geordineerde kerkelijke leven bij Woord en Sacrament.

Maar is de verantwoordelijkheid der Hoogeschool dan niet des te grooter, om het in de persoonlijkheden, en dat voor het heilig ambt, van den tijdgeest te winnen? Is inderdaad het persoonlijkheid-worden: aangegrepen te zijn door een groote gedachte, die het hart vervult en het leven beheerscht en normeert, zou dan de gedachte, in het Ambt van Christus' Kerk belichaamd, niet groot genoeg zijn, om de ziel met haar krachten te veroveren, en op de zielen van anderen geweld te doen?

De ethische factor bij de vorming betreft den innerlijken strijd, die niet eindigt eer het ambt weêr wordt neêrgelegd in de hand van den Zender, die het schonk, doch die reeds een aanvang neemt bij het ontwaken der waarachtige be-

geerte, welke een onmisbaar bestanddeel is van de inwendige roeping. Of kan niet reeds in het hart van den student de spanning hevig zijn, bij het gezicht aan de ééne zijde op de heiligheid van het ambt, waarin de groote levensgedachte besloten ligt, maar aan de andere zijde op de onheiligheden van het eigen zelf, op de bange beroeringen van den twijfel, op de kwellingen van het vleesch, in één woord, op de onwaardigheid van hart en leven? Hier zet de goddelijke paedagogie in en zij zet dóór, door allerlei louteringsvuur henen. Doch bij die ethische worsteling, om als geheiligde persoonlijkheid staande te blijven en te overwinnen in de sfeer van het Ambt, blijft de Christus zijn tegenwoordigheid bewijzen, ook in het heilgdom des harten, en betoont Zich-zelfen de persoonlijke Levenskracht te zijn, die zijn knechten vertrouwen inspreekt, hetzij in de oefenschool, hetzij op het arbeidsveld: „Ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld”.¹⁾

Onze Universiteit rust op dogmatischen grondslag. Ze staat in levend contact met de Gemeente der geloovigen. Ze verkeert in onverpoosden kamp met alle valsch individualisme. Alle autonomie en autosoterie op ethisch en op religieus gebied ondervinden van haar zijde principieele bestrijding. Ze woont en werkt aan den voet van het Kruis. Uit haar gehoorzalen wachten Kerk en volk de dienaren van Christus in het leven op, die als persoonlijkheden en karakters zich zullen doen kennen, biddende om waarheid in het binnenste, om een rein hart, om een vasten geest; medearbeiders Gods, die het Ambt tot sieraad, die Christus tot eere zijn. Zulke persoonlijkheden zijn Kruisgezanten, die het Kruis prediken, maar die ook het kruis, niet het minst het ambtelijke kruis, dragen, en bij wie dagelijks, onder het kruis, de persoon-

¹⁾ Matth. 28 : 20.

lijkheid uitgroeit naar de smartvolle wet van het tarwegraan.

Doch, wat wonder? Ze zijn niet meer dan hun Heer, de groote Apostel en Hoogepriester onzer belijdenis. Voor Hem, den Nederige van hart, moet alle innerlijke hoogheid vallen. Eens waren zijn Apostelen aangegrepen door een boos individualisme, en ze twistten met elkander, wie toch van hen de meeste zou zijn in het Koninkrijk der hemelen. Toen heeft de Heiland een kindeken gesteld in het midden van hen en gesproken: „Voorwaar zeg Ik u: Indien gij u niet verandert, en wordt gelijk de kinderkens, zoo zult gij in het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan”. In zulk een school zijn de Apostelen persoonlijkheden geworden voor heel de Kerk.

Niet de geest van het individualisme, de geest die uit den mensch is, maar de Geest van Christus, die zóó met Hem vereenigt, dat onze ikheid uit Hem vrucht draagt, schept persoonlijkheden, die iets beduiden mogen in het Koninkrijk Gods. Aan zulke persoonlijkheden, in wie de Christus een gestalte heeft, heeft Kerk en Theologie, heeft wereld en menschheid schreiende behoefte.

En zulke persoonlijkheden gaan niet onder. Ze bloeien niet alleen voor de aarde. Het ambtelijk kleed wordt eens afgelegd, en straks valt alle onderscheiding, door het ambt in het leven geroepen, weg. Maar de persoonlijkheid heeft een eeuwige beteekenis en een eeuwige toekomst. En, wat ons hier menigmaal het geheimzinnigst voorkomt, de diepte van ons eigen wezen, zal ons eens worden verklaard, wanneer we ontvangen den witten keursteen, en op den keursteen een nieuwen naam geschreven, dien niemand kent, dan die hem ontvangt. ¹⁾

¹⁾ Op. 2 : 17.

Alvorens over te gaan tot de volvoering van den eigenlijken last in deze ure, de overdracht van het Rectoraat, heb ik mij te kwijten van de traditioneele taak, met een enkelen trek de geschiedenis van het afgelopen academiejaar U voor oogen te stellen. Een taak, droever dan voor een mijner voorgangers. Wanneer we ons de verwoestingen indenken, die over onze Universiteit zouden zijn gekomen, indien het oorlogsvuur ook op onze erve ware overgeslagen, mogen wij zeker God danken, die door het zwaard ons nog niet verteerde. En dat het ongerief der mobilisatie ook dit jaar storend inwerkte op den gang van het universitaire leven, mag niet worden genoemd tegenover hetgeen de oorlog elders der wetenschap aan veelbelovende krachten ontwrong. Doch, zoo al niet gewelddadig, de Dood naderde ons onverbiddelijk, en zoo al niet van de jongeren onder ons, eischte hij van de ouderen op van het beste wat ons was geschonken, en zware rouw is gekomen over onze School. Ons hart is van onze dooden vervuld en hun gedachtenis bij U op te wekken is een droeve taak.

Niettemin — en daarmee wil ik beginnen — als tusschen de graven door bleef onze Universiteit den weg van haar leven aan Gods hand bewandelen.

In den kring onzer studenten openbaarde zich dit leven in de gewone wisseling van komen en gaan. Tijdens mijn rectoraat werden gerecenseerd 155 studenten, van wie 73 theologen, 53 juristen, 22 literatoren, 7 medici. Ingeschreven werden 32 studenten, en wel 13 theologen, 11 juristen, 3 lite-

ratoren, 3 medici, terwijl een voor Rechten en Letteren en een voor Theologie en Rechten zich aandienden.

Promoties hadden plaats: 2 in de Theologie, 3 in de Rechten, 2 in de Letteren.

Doctorale examens werden met gunstigen afloop afgelegd: in de Theologie 2, in de Rechten 4. Candidaatsexamens in de Theologie 10, in de Rechten 14. Voorts propaedeutische examens in de Theologie 10; naar art. 135 H.-O.-wet 1; admissie-examens 3.

Onze Universiteit werd vertegenwoordigd bij de plechtige opening van het nieuwe gebouw der Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam den 8sten Nov. 1916.

Van den groei der medische faculteit gaf getuigenis de eerste-steen-legging van het physiologisch laboratorium den 29sten November van het vorige jaar, en de goede voortgang van den bouw doet ons hopen op een spoedige inwijding.

De Wetenschappelijke Samenkomst te Zutphen gehouden, is ook ditmaal wel geslaagd en de hoop bevestigt zich steeds meer, dat deze nieuwe instelling in toenemende mate vruchten zal dragen voor wetenschap en leven.

De bemoeiingen, om de leemte in de literarische faculteit te vervullen, wachten een spoedige, moge het zijn gelukkige beëindiging.

De ritselingen van het leven waren ook te bespeuren in het Corps der studenten, waar de drang tot bespreking van belangrijke levensproblemen dit jaar weder tot een vruchtbare samenkomst leidde.

Zoo is er oorzaak van dank aan onzen God, die onze School in het leven hield, die in den lande haar in vermeerderde liefde en belangstelling deed deelen, en aan wien we vertrouwend de zorg ook voor haar dagelijksch brood blijven aanbevelen in dagen, waarin de psalm, die gewaagt van „duren tijd en hongersnood” gedurig in onze harten oprijst.

Wat meer is, we blijven gelooven in de kracht van het geestelijk zaad in den bodem van ons volksleven geworpen, ook al roept God de zaaiers den een na den anderen naar huis. Onze School is gebouwd niet opdat ééne generatie, maar opdat geslachten aan haar arbeiden in verre toekomst.

Wat het college van Directeuren betreft, het mag niet meer hopen, dat een tweetal vroede mannen, die nog kort te voren zitting hadden, aan het bestuur onzer School zullen deelnemen. De heer D. Schut, in wiens verschijning zich fysieke kracht zoo aantrekkelijk paarde aan gulle openhartigheid, wiens aangeboren wijsheid en verkregen ervaring gelijkelijk werden gewaardeerd, werd opeens door den dood aan huis en arbeid ontruikt. De heer H. Bos K^{zn}, wiens vurige geest door de zwakte des lichaams niet werd gedoofd, bezweek, eer hem was vergund de verwezenlijking te zien der uitbreidingsplannen, waarvoor hij met zooveel voortvarendheid wist te ijveren. Met dankbaarheid eert onze Universiteit de nagedachtenis van deze mannen broeders. Wij twijfelen niet of de heer Hendr. Bos K^{zn}, die de plaats innam van den heer Tyo H. van Eeghen, zal in het college van Directeuren de traditiën zijns broeders in warme toewijding trouw blijven. Nog zij vermeld, dat de president-Directeur, de Heer J. H. de Waal Malefijt werd gekozen als lid der Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Het afsterven van Mevrouw T. H. Janssonius was een gevoelig verlies, niet slechts voor Directeuren, die aan deze Martha met zoo groote gerustheid de leiding van het Hospitium konden toevertrouwen, maar evenzeer voor de studenten, die wel wisten, hoe deze leidsvrouw meer op het hart droeg dan de zorg voor een goede huisvesting. In haar is een uitnemende kracht verloren gegaan, die ook voor het geestelijk welzijn harer hospitanten een open oog had. Haar naam

blijft niet alleen aan ons huis verbonden maar ook dankbaar bewaard in de harten van velen. Zij het Mevrouw A. M. Dekker—Ringnald, die eerlang in haar plaats zal treden (welke tijdelijk welwillend werd ingenomen door Mej. J. van Schaick), gegeven met denzelfden zegen een roeping te vervullen, die zooveel tact vereischt.

In het college van Curatoren kwam geen wijziging, aangezien de heer Mr. Th. Heemskerk werd herkozen.

In de blijde herdenking, den president-Curator, Ds. B. van Schelven beschoren, die zijn 70sten geboortedag en zijn 45-jarig ambts-jubileum mocht vieren, heeft heel de kring onzer Universiteit gedeeld.

In de Commissie van Toezicht, bedoeld in art. 201 van de Hoogeronderwijswet werd in de plaats van Mr. J. W. H. M. van Idsinga, die eervol ontslag verkreeg. benoemd de heer Jhr. Mr. P. A. J. van den Brandeler. Aan haar ontviel door den dood de heer Mr. M. W. L. S. Bilderdijk, aan wiens arbeid ten opzichte van onze Universiteit alle waardeering toekomt.

In het college der Deputaten voor de oefening van het verband tusschen de gereformeerde Kerken en de theologische faculteit, kwam dit jaar geen wijziging.

De zwaarste slagen zijn gevallen in den kring der Hoogleeraren. Verliezen als door den dood der professoren Rutgers en Woltjer geleden, zijn onherstelbaar.

Den 19^{den} Maart is Prof. Dr. Frederik Lodewijk Rutgers de eeuwige ruste ingegaan. Wel genoot hij reeds eenige jaren emeritaat, maar, na ruim dertigjarigen dienst, leefde hij met zijn helderen geest en zijn warm hart het leven

onzer School nog immer mede. Het is hem nog vergund als tachtigjarige de goedertierenheden Gods te herdenken. En daarom voegt ons, meer dan klagen, innige dankbaarheid, zij 't ook met weemoed gemengd. Het is moeilijk te zeggen voor wie Rutgers méér geweest is, voor Kerk of voor School. Voor beiden is hij in dagen van spanning en ontluiking een Vader geweest. Van onze Universiteit is hij met Dr. A. Kuypers, die in zijn trouwen vriend zijn alter ego zag, de stichter. Hij bezat daarvoor de onmisbare kwaliteiten van een moedig geloovige, van een overtuigd Calvinist, van een geboren organisator. Hij heeft de Universiteit gediend van haar geboorte af aan, als eerbiedwaardige academische figuur, met een zeldzamen schat van wetenschap en met de gave om breeden invloed te oefenen. Hij heeft haar geleid door al de fasen van haar groei met de kracht van zijn beginseltrouw. En hij heeft haar gesierd, voor het oog van vriend en tegenstander, door zijn hoogstaand karakter, door zijn ongekunstelde godsvrucht, door zijn nobele, onzelfzuchtigen geest. Het beginsel, de eere Gods boven alles, was in hem verpersoonlijkt. Het dienen in het kleine was hem deswege even groot als het dienen in het groote. Daardoor had hij oor en hart voor ieder, die tot hem kwam om wijzen raad te ontvangen. En hier ligt ongetwijfeld het geheim van groote en stille kracht door hem geoefend, en de oorzaak dat hij meer gehuldigd is in de harten dan in het openbaar. Rutgers blijft voor talloos velen een ideaal exempel, bovenal door de innerlijke kracht zijner persoonlijkheid. Nooit zal het volk, dat de Vrije Universiteit liefheeft, zijn Rutgers vergeten. En moge zijn kinderen, nabij en verre, grootendeels reeds van naam in den lande, bij het dienen in Gods Koninkrijk, het beeld van den beminden Vader steeds voor den geest staan.

Den 27sten Juli is Prof. Dr. Jan Woltjer ontslapen. Reeds langen tijd zagen we, hoe de sterke geest worstelde tegen de krankte, die zijn lichaamskracht sloopte. Een langdurig ziekbed werd een school der zelfverloochening voor den man, die in zijn leven zoo véél, zoo veel alléén getorst had, en wiens hand nog naar zooveel greep om tot stand te brengen. Hij was niet gewoon aan anderen over te laten, wat hij meende zelf te kunnen doen. Het berusten in dit onherstelbaar verlies valt des te zwaarder, omdat op langduriger bezit werd gehoopt. Wel was Woltjer meer dan 35 jaren de roem en trots onzer literarische faculteit, en zoo een eere voor heel onze Universiteit, maar hadden wij hem nog de twaalf jaren moge behouden, die aan Rutgers leven boven het zijne zijn toegevoegd, hoeveel had een werkkracht als hij nog kunnen produceeren, tot wien eens een zijner leermeesters heeft gezegd: gij doet driemaal zooveel als een ander in denzelfden tijd. Stichter onzer Universiteit is Woltjer niet, maar, kort na haar opening geroepen, heeft hij wel fundamenteel werk verricht. Jaren lang heeft hij alléén den last gedragen van heel een faculteit, en bovendien de principiele lijnen getrokken, waarnaar aan een gereformeerde Universiteit de philologische studie moet worden beoefend. Slechts een universeel geleerde als Woltjer, die aan rijkdom van wetenschap vastheid van beginsel paarde, kon dit ondernemen. Zelf heeft hij eens van deze plaats gezegd: „Groot en schoon is de idee eener Universitet, die vrij van andere banden dan die welke in haar eigen wezen gegeven zijn, staat op den vasten grondslag van die beginselen, welke in de natuur der dingen en in de Heilige Schrift door God zelf gelegd zijn, wier waarheid en levenskracht den toets der eeuwen hebben doorstaan”. Dat die idee al de liefde van zijn eigen hart had gewonnen, heeft hij meer dan eens bewezen, wanneer hij de behagelijke positie, aan een andere

Universiteit hem geboden, prijs gaf, om al zijn kracht voor die idee in te zetten. Ook voor deze éénige gave aan onze School geschonken, zij Gode ootmoedig dank gebracht. Verleene Hij zijn vertroostende genade aan zijn zwaar beproefde gade en zij het zijn' zonen gegeven in lengte van dagen naar de beginselen en traditiën huns Vaders te bouwen aan den tempel der wetenschappen.

Rutgers en Woltjer. Hoe onderscheiden beider beeld, en toch, hoeveel trekken van verwantschap. Hoe hoorden ze bijeen, kennelijk door God saâmgebracht. Beiden persoonlijkheden in den vollen zin, elk met eigen individualiteit. Beiden niet alleen groote geesten, maar — en dit is meer — groote zielen, toonbeelden in heel hun levensopenbaring, dat eenvoud het kenmerk van het ware is, en dat de godzaligheid tot alle dingen nut is. Beiden kinderen van hun tijd, maar ook tegelijk meesters van hun tijd, die wat nieuws, voor velen vreemds, hadden te zeggen, en aan wier zeggen het doen zich paarde. Zoo hebben zij medegearbeid aan de groote taak, om ons volksleven weêr te bouwen op de grondslagen van het Calvinisme.

Hoe zijn de helden gevallen! Maar de krijgswapenen zijn niet verloren!

Wij strijden voort in den krijg, waartoe zij ons hebben toegerust, geoefend en bezield. Wilt ge nog een punt van gelijkheid tusschen beiden: Groot is hun scripturaire nalatenschap niet. Doch wat we erfdén, allermeeft beider rectorale oraties, is gedegen goud. En bovendien hun erflating is wat van onze Universiteit, naast anderen, ook door hen geworden is. Hun geestelijke erflating is een geslacht, dat aan hun voeten heeft gezeten; zijn ook wij, die voor een nieuw geslacht mogen voortbouwen aan het werk, waarvoor zij hebben geleefd.

Wij gevoelen zoo diep, bij een blik op die beide ledige

plaatsen, dat zich het eerste roemrijke tijdperk in het leven onzer School begint af te sluiten. Gelukkig bezitten we van de oude generatie nog een tweetal, die we in hooge waarde willen houden: den stichter bij uitnemendheid, binnen enkele dagen den tachtigjarige, en onzen Fabius, die met onverzwakte trouw en kracht nog met ons samenwerkt. Doch onze School moet langzamerhand leeren te leven ook zonder den steun harer voortrekkers. Maar zij het dan in hetzelfde geloof, en met dezelfde beginselkracht. Zulke mannen te hebben ontvangen, die God maar éénmaal schept voor één tijd, legt groote verplichting op aan het nageslacht. Geve God dit ons allen te verstaan, en in het bijzonder U, Heeren Studenten, die voor het leven U wapenen komt aan deze Universiteit, wier verheven idee aan de vorming van uw persoonlijkheid de rijkste bijdrage moge schenken.

Leeft de Rector wel het meest van nabij het leven der Universiteit mede, door de ernstige krankte, die mij nabij den dood bracht, kon ik, van af het begin van mijn rectoraat, van het gewichtig gebeuren in dit academiejaar slechts van verre toeschouwer zijn. Van de lusten aan het rectoraat verbonden kan ik daarom weinig gewagen; over de lasten mag ik niet klagen, want ze werden door andere schouders gedragen. Dat het mij vergund werd in dit uur mijn laatsten rectoralen plicht nog te vervullen, is mij oorzaak van stillen dank. En ik acht het een voorrecht daardoor tevens in staat te zijn, openlijk mijn dank te betuigen aan U, hooggeschatte ambtgenoot van Gelderen! niet alleen voor de overname zelve van de rectorale functie, maar ook voor de hoogst welwillende wijze, waarop gij dit hebt gedaan, zóó zelfs, dat gij, om mij gerust te stellen, mij te voren van uw bereidwilligheid hebt willen verzekeren, indien ik van de vervulling van dezen mijn laatsten plicht had moeten afzien. Hoe wordt de teleurstel-

ling ten aanzien van mijn rectoraat, vergoed door het feit, dat, dank zij uw leiding, de regeering onzer Universiteit door mijn afwezigheid allerminst heeft geleden.

Hooggeleerde Grosheide! thans draag ik de rectorale waardigheid aan U over. Dat de staf dit jaar rusten zal in goede handen, die hem zullen voeren met wijsheid en beleid en vooral met innerlijke gebondenheid der liefde aan onze Stichting, daarvan ben ik ten volle verzekerd. Als ik U tot Rector proclameer, is het met den innigen wensch, dat het Gode behage onder uw rectoraat den vrede te doen wederkeeren op de aarde, van onze Universiteit rouw en onspoed te weren, en Uzelven een leed te besparen, als waarin de aftredende rector deelen moest. Met dien hartewensch roep ik U toe: „Salve Rector, iterumque salve!” en hernieuw voor onze Universiteit de bede: „Vivat, crescat, floreat Academia”.

Ik heb gezegd.

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT

3 0000 01238 5294

